

existència si eren víctimes, lo aplicaban como ley si venia en su provecho y había entrado ya la Edad moderna cuando lo borraron los europeos de sus códigos (1).

ANDRÉS GIMÉNEZ SOLER

(Continuara).

PRIMITIUS SEPULCRIS CRISTIANS A ÇELLECHS

La serralada que separa les comarques del Maresma y Vallès, ço és, que va del Besòs al Tordera, és una de les més definides de la terra catalana. No sols té una altura molt uniforme, si que també ho sol ésser son distanciament de la mar. Hu dels llocs més alterosos d'exa serralada és lo cim de Çellechs, cim que, d'altre part, és lo qui més s'allunya de la platxa. En ell hi existexen apilotaments de pedres y petites parets en sech a ran de terra, que donen mostra d'un remot castell o estació amurallada. Los vestigis actuals no permeten determinar si foren obra del segle X o del temps de la dominació romana.

Lo puig de Çellechs se disgrega suauement y va axamplantse devallant al Vallès. Per la banda del Maresma està tot ell enclavat en tres embrancaments de la serralada general.

madera et las otras cosas que en ella eran mandasemos restituyr a Exemen Garcia vuestro balestero et a Pero Diez vuestro criado porque ellos podiesen la dita nau madera et otras cosas vender e trayer a vuestro poder. A las quales cosas vos respondemos que maguera por razon del dreyto de naufragi las ditas nau fusta e bienes al nuestro fisco fuesen ganados et assi en esto non pareciesse haver lugar la dicha postura... mandamos... que la dita nau e bienes liuren encontinent a los vuestros mandaderos. (R. 1056, f. 50 v.). Mossen Requesens ha presos e mesos per galiots en servitut certs homens del regne de Castella, qui son escapats gran part dells lesiats e tots pobres e desfets de la nau que lamp ha abrasada (abisada dice el texto) prop la isla de Menorcha, la qual cosa es molt inhumana 1433. (R. 3171, f. 147.)

(1) Nobili viro Abderrazmen domino de Brisch. Ex parte consulum civitatis Maiorice nobis extitit intimatum quod vos occasione quarundam mercium quas asseritis occupatas fuisse per Bernardum de Serriano cum armata nostra a quodam sarraceno mercatore vestro contra guidaticum ipsi sarraceno concessum per procuratorem et baiulum civitatis predicti quas quidem merces asseruistis valere ducentas XIII duplas auri detinuistis quandam barcham hominum et homines qui in ea erant cum rebus et mercibus eorundem diferitis etiam ac contradicitis solvere Arnaldo Benedicti civi Maiorice mille ducentas duplas et Bernardo Benedicti civi Barch. mille quinquentas duplas quas ut dicitur debetis eisdem. (1298. R. 110, f. 81 v.)

En una de les derivacions de Cèllechs vers lo Vallès, que's dirigeix a occident, existeix lo mas Nadal ab alguns conreus, los més alterosos de la comarca. Y en terres d'aquest mas, s'observen unes velles excavacions en les roques, que trovèm denominades per *les coves d'En Nadal* y axis les consignà N'Artur Osona en una de les seues guies (1).

Se'ls hi diu *coves* per tenir la particularitat de trovarse excavades en les roques. Més, de llur estudi extern n'havèm adquirit lo convenciment de que's tracta de monuments funeraris, raríssims a Catalunya en la estructura d'aquests.

Tres son los enterraments de *Can Nadal* de Cèllechs que tinguérem ocasió d'examinar lo 27 de setembre de 1909, tots tres situats a poca distància un d'altre y quasi en un mateix nivell de la montanya. Grans roques estimbades, donen al lloch hont se troben, aspecte feréstech y encisador, atravessantlo un caminet, que, d'Orrius porta al Reval de La Roca.

La primera d'aquestes construccions que's trova baxant de Cèllechs, o siga la situada a més altura, està una mica allunyada del camí, que hi passa per dalt. La constitueix una roca que comença baumada y a mida que va baxant, sembla treballada y enfondida. Mes fa de mal apreciar, puix tot l'interior està cobert de sauló. Te aquesta cavitat una amplada de sols 1 metre 40 centímetres, que és la que acostumen tenir tots los enterraments primitius atemperantse al cós humà.

La cavitat fou après tapada per un groller mur format de pedres y terra argilenca, molt ben atapahit, aparentant un *opus formuceus*, caracterisantlo la complerta falta de calç. En axò hi ha unitat ab les runes del cim de Cèllechs. D'aytal mur se'n conserva bona part en peu. Permetentnos presumir axò, que encara no s'haurà vuydat totalment l'interior del que crehèm vell sepulcre.

Segurament si podia excavarse ab tot lo compte y mirament ab que s'han de fer aquestes exploracions arqueològiques, s'averiguaria la exactitut de nostra presumpció.

La segona cova d'En Nadal, és molt més visible y interessant fins per l'excursionista menys aficionat a aquesta mena de monuments. Distarà dugues o tres centes passes més avall de la primera, seguint lo camí d'Orrius al Reval. Aquest passa al bell costat de la construcció, presentantse molt diferent de la que s'ha descrit abans.

Forma aquell lloch una agrupació de grans roques que sobressurten de la montanya y quasi barren lo passatge al viarany, que allí dona una revolta. Lloch dominant esplayantse la vista, en magnífich panorama damunt lo Vallès.

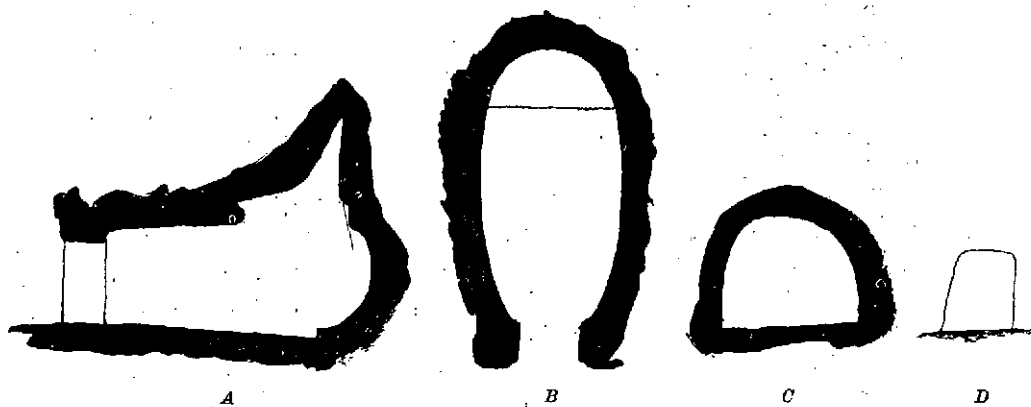
Una d'aquestes immenses roques, ha sigut buydada a colps d'escoda,

(1) *Guia itineraria de la serra de la costa de Llevant o sia del Besòs al Tordera*, p. 190.

per tal, que, en les parets s'hi aprecien les senyals que hi dexà l'eyna.

Sa entrada és una petita y baxa obertura quadrada. Lo camí s'ha anat vuydant y avuy costa formarse càrrech cabal de com quedà exa entrada, a la primària de la sua construcció, ab relació al pla terrer y a la montanya.

Y no és axò sol que pot contribuir a desorientar en la sua entrada, sinó uns petits aditaments de ciment y rajola, que regularisa l'obertura exterior, obrats en època moderna, per convertir aquella excavació, en barraca de vinya o habitació de gent vagabunda o fascinerosa, puix a tot se presta la solitud del lloch.

Escala de 1 : 100.

A. Secció longitudinal del sepulcre.—B. Planta del mateix.—C. Secció transversal.—D. Secció de la entrada.

Dibuix de Joan Cabanyes y Prat.

Atravessat aquest dintell o entrada, se veu la petitesa de la excavació.

Te la forma rectangular arrodonida del sostre y dels cantons. En quasi tota ella no és possible estarhi dret y si tant sols, al capdevall, mercès a una petita cúpula formada per desprendiments del sostre, cúpula tal vegada feta artificialment en los derrers temps.

Examinant la planta y seccions que s'acompanyen, veurèm, com, dit lloch, presenta analogia ab nostres ninxos de cementiri, y que la sua llargària, és la que tot justament se necessita pera los enterraments humans.

En la paret del fons y al bell mitj de la petita superfície plana que formava la part superior, s'hi veu senzilla creu, d'aspes regulars, feta enfondint la pedra. No està acompanyada de cap altre senyal ó lletra.

Emperò en aquesta creu hi tenim la mostra de que, en època posterior a la de la construcció de la cova, aquesta, tingué altre aplicació. La part superior en la que hi ha gravada la creu, presenta uns petits

forats quadrats, ahont s'apoyarien estaques per formar un petit sostre o armari, a us dels qui convertiren la mansió dels morts en alberch de vius. Que los forats sigueren posteriors a la creu ho indica la circumstància de que un d'ells està entallat en la part de dalt del bras superior de la creu.

No dubtèm en calificar aquella antiga construcció, de remota sepultura cristiana, segurament del temps en que s'acostumà obrirles en la penya viva, a imitació del sepulcre de nostre Redemptor.

Y si volguessim entrar en lo camp de la hipòtesi, encara ho podríem relacionar ab los enderrochs del cim de Cèllechs, de que havèm tractat per menut en altra de nostres monografies (1).

En altre agrupació de roques enderrocades y a curta distancia d'aquesta, sembla que també hi hagué una tercera cavitat, de consemblants dimensions y estructura y per consegüent destinada a igual us. A causa de un modern estímbament, se fa prou dificultós estudiarho. Nos contentèm en assenyalarlo somerament.

Artur Osona, únich autor qui s'ha ocupat de tant interessants construccions, ho feu per referencies d'algún erudit de la comarca que li facilitaria la nova. Puix no d'altre manera s'esplica, que, en la sua *Guta itineraria de la serra de la Costa*, en una ocasió parli dels *tres dolmens* de Cán Nadal y en altre lloch los hi dongui lo nom de *coves*, omittintne tota descripció. Y dit s'està, que, N'Osona, no podia may confondre un dolmen ab una cova.

D'axò ne concloèm, que, en nostre Comtat de Barcelona, a més de les sepultures cristianes primitives, senzillament excavades en les roques, com les d'Olérdula, Aramprunyà, Tavertet, etc., n'hi haurien d'altra estructura més perfeccionada, en forma de petita cambra sepulcral oberta al interior de la penya. D'aquestes, podrà desd'ara servir de terme de comparació la cova de Cán Nadal, de Cèllechs açí descrita.

FRANCESC CARRERAS Y CANDI.

LLIBRE EN EL QUAL SE TRACTA DE LA INTENTIO

COMPOST EN VULGAR PER LO ILLUMINAT DOCTOR RAMÓN LULL

RUBRICA 2.ª DE LA SPERANÇA.

Sperança, fill, es per intentio, que homa sper Deu, iustitia, e misericordia, e pietat. E aquesta intentio es guardada ab les altres virtuts. On si tu, fill, ets peccador; e desesperes de Deu, per ço com has fets molts peccats; adonchs ets tentat, e vençut que fas quantra fortitudo,

(1) Biblioteca histórica del Marisma, vol. II. *Origenes de la riera d'Argemona*.